Symposium 'Innovatie in de geesteswetenschappen'

Bedreigt de techniek of nodigt ze uit?

JORIS VAN ZUNDERT

Kan er eigenlijk van een tegenstelling tussen techniek en theorie gesproken worden waar het innovatie betreft? De titel van het op 21 maart gehouden symposium 'Innovatie in de geesteswetenschappen: techniek of theorie?' suggereerde wel een keuze die gemaakt zou moeten worden bij methodisch-technische vernieuwing. Óf techniek óf theorie zal leidend zijn!

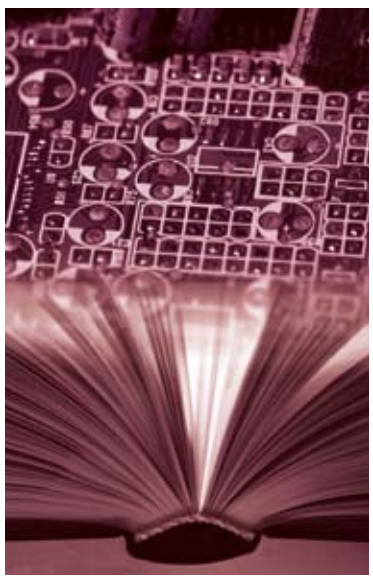

De werkelijkheid is natuurlijk een mengelmoes: soms zijn de voordelen van een technische innovatie zo duidelijk dat toepassing ervan in de onderzoekspraktijk een kwestie van tijd is. En soms vormt nieuwe theorie een uitdagende basis voor informatietechnologische innovatie in het vakgebied. Maar elkaar uitsluiten doen de twee grootheden elkaar geenszins – of zo zou de argeloze toeschouwer in ieder geval kunnen redeneren.

Een flink deel van de sprekers en panelleden op het symposium in het Amsterdamse Trippenhuis was het daar echter allerminst mee eens. Technische mogelijkheden voor innovatie – innovatie die overigens altijd geleid moet zijn door theorie – lijken vooral met argusogen te worden bekeken. Een uitspraak van Jacqueline Bel (Vrije Universiteit) tekende de situatie: 'De nieuwe technologie zal geen bedreiging zijn voor de literatuurwetenschap'. De lichte reserve die daaruit spreekt tegenover de mogelijkheden van digitale technologie voor het vakgebied, wekt verbazing. Geen van de deelnemers bestreed de zegeningen van de beschikbaarheid van digitale informatie dankzij digitale infrastructuur (email, internet, online databases, webbased edities etc.), dus des te logischer lijkt het een voortgezette verkenning te doen naar de mogelijkheden om digitale instrumenten in te zetten bij onderzoek en analyse.

De bijdragen van Marc van Oostendorp, Marita Matthijsen en Mariken Teeuwen waren gelukkig verfrissend: er bleek een voorliefde uit voor het experiment en lust tot verkenning van nieuwe mogelijkheden. Bij Van Oostendorp leidde dat tot een verrassende aanwending van de Google-API (*application programming interface*) als instrument voor het opsporen van taalvariatie. Google-resultaten blijken relatief goed te lokaliseren en vormen daarmee een interessante afspiegeling van streektalen. Marita Matthijsen bezong de enorme mogelijkheden die de nieuwe digitale hulpmiddelen het editie-onderzoek hebben geboden en inspireerde vooral tot verdere inzet van die middelen om zo te ontdekken wat hun waarde is. Mariken Teeuwen haakte daarop in met een overzicht van haar gevarieerde ervaringen bij het inzetten van infrastructuur voor het maken van een online editie samen met collega's verspreid over de hele wereld.

De laatste bijdrage, een column van Karina van Dalen-Oskam, zorgde voor gematigd vuurwerk in het panel. Zij stelde dan ook dat het 'vernieuwers' in dit domein vaak ontbreekt aan de mogelijkheden en welwillendheid geboden door de gevestigde onderzoekers om nieuwe verworvenheden goed uit te leggen en over te brengen aan vakgenoten.

Niet bij pdf alleen

PETER BOOT

Eén van de thema's van het SURFshare programma is 'verrijkte publicaties'. Van de twaalf projecten die in de call for tender 2008 in de prijzen vielen, zijn vijf gewijd aan verrijkte publicaties. e-data & research maakte een telefonische rondgang langs de verschillende projecten.

De klassieke wetenschappelijke publicatie is een gedrukt tijdschriftartikel. In het digitale tijdperk wordt zo'n artikel vooral verspreid en geraadpleegd in pdf-formaat, maar dat formaat is vooral een getrouwe weergave van de mogelijkheden die het papier biedt. Pdf is statisch en niet geschikt voor verdere verwerking door de computer. Inmiddels zijn her en der in de wereld experimenten aan de gang met s*cientific publication packages*: bestanden die de tekst van een wetenschappelijk artikel combineren met de data die eraan ten grondslag hebben gelegen en de procedure die heeft geleid tot het wetenschappelijk resultaat. SURF honoreerde in januari vijf projectaanvragen die experimenteren met vormen van verrijkte publicatie.

Het DATAPLUSproject werkt aan repositories van artikelen die gebaseerd zijn op survey-onderzoek. Ellen Verbakel, die bij de Universiteit van Tilburg aan het project werkt, legt uit dat een toepassing wordt ontwikkeld waarmee onderzoekers gegevens aan hun artikelen kunnen toevoegen. Het gaat vooral om syntax waarmee de onderzoeksvariabelen worden geoperationaliseerd. De onderzoeksdata van de Tilburgse onderzoekers, die werken aan de European Values Study, zijn sowieso voor geïnteresseerden beschikbaar.

ARCHOL BV LEIDEN

Stoffelijke resten van twee mannen, opgegraven bij Schipluiden, met een thumbnail weergegeven in een artikel in het *Journal of Archaeology in the Low Countries* (1/1, mei 2009). Een klik levert de grotere afbeelding op.

In dit geval gaat het dus om verrijking achteraf van al eerder verschenen artikelen. Daarentegen gaat het *Journal of Archeology in the Low Countries* werken aan verrijking op het moment van publicatie zelf. Pdf is een goed formaat om te bewaren, vindt Milco Wansleeben (DANS en Universiteit van Leiden), maar in een online tijdschrift kan zoveel meer. Archeologen maken bijvoorbeeld veel gebruik van kaarten, en online kun je een kaart in een interactieve toepassing aan de lezer tonen. De lezer kan dan selecteren welke gegevens worden getoond, inzoomen en uitzoomen. Een ander voorbeeld zijn afbeeldingen: in een traditionele publicatie passen twee kleine zwart-wit foto's maar een online artikel kan verwijzen naar alle foto's.

Voor Wansleeben gaat het in dit project vooral om het opdoen van ervaring, die kan worden vastgelegd in een set richtlijnen. Ook voor DANS-medewerkster Paula Witkamp is techniek niet het belangrijkste. Zij is betrokken bij verrijkte publicaties op basis van het *Veteran Tapes* project (zie e-data september 2008). De bedoeling is om in een elektronische publicatie citaten van de geïnterviewden te kunnen opnemen. Met behulp van het programma SPRAAK worden uitspraken uit audiobestanden geknipt die in artikelen worden opgenomen. Het project gaat vooral over de afspraken en regelingen die nodig zijn om dit soort publicaties mogelijk te maken: hoe ga je om met anonimisering van de geïnterviewden, wat voor afspraken maak je met de eigenaar van de bestanden?

DAGMAR STIEBRAL

Milco Wansleeben: 'ervaring opdoen'

In twee andere projecten tenslotte gaat het vooral om het inventariseren van de verschillende objecten die bij een wetenschappelijke publicatie horen. Bij de Universiteit van Utrecht beschrijven twintig promovendi de databestanden, programmatuur, video's en andere onderdelen die behoren bij hun onderzoek, en ze geven aan op welke onderdelen van het proefschrift ze betrekking hebben. De bestanden worden opgenomen in een repository en met de beschrijving ter beschikking gesteld aan de buitenwereld, meldt Martin Slabbertje. Juridische problemen, bijvoorbeeld met betrekking tot privacy of copyright, blijven in eerste instantie buiten beschouwing. Ook in het project ESCAPE gaat het om relaties tussen publicaties en bijbehorende objecten. Daarbij kun je ook denken aan een populaire versie van een artikel, of een beleidsnotitie die er op is gebaseerd. Het belang schuilt vooral in het typeren van de relatie tussen de objecten, meldt Arjan Hogenaar (KNAW). Het project is onder andere een vervolg op de *demonstrator* voor verrijkte publicaties die hij ontwikkelde in samenwerking met Maarten Hoogerwerf van DANS.

Samenvattend blijkt dat bij verrijkte publicaties de technische uitdaging niet het belangrijkst is. Het gaat om de inrichting van het publicatieproces, die het mogelijk moet maken dat de lezer toegang krijgt tot relevante gerelateerde gegevens. De verwachting van SURF is dat het daarmee makkelijker wordt de resultaten van onderzoek te verifieren, te reproduceren en te hergebruiken. Daarvoor lijkt het wenselijk om niet alleen achteraf gerelateerde objecten aan te kunnen geven, maar in de context van de primaire publicatie deze gegevens te kunnen aanbieden. Dat werkt alleen voor wie het proces van publicatie zelf in de hand heeft.

http://dpc.uba.uva.nl/jalc/01/nr01/a04